

KENTLEŞME SÜRECİNDE İNSAN İLİŞKİLERİNİN NİTELİKSEL DEĞİŞİMİ (SİVAS KENT ÖRNEĞİ)¹

Osman ALACAĞAN²

Öz

Kır/köy ve kent sadece mekânsal veya demografik ayrışmanın ismi olarak değil, daha fazlasıyla zihniyet ve yaşam tarzında gerçekleşen ayrışmanın ismi olarak anlam kazanmaktadır. Kırsalın gerektirdiği zihniyet ve yaşam tarzı ile kentin gerektirdiği arasında önemli farklılıklar vardır. Bu farklılıklar bilhassa sosyal bilimcilerin yoğun ilgi gösterdikleri önemli konu başlıklarından birisidir. En çok ilgi gösterilen husus ise, kırsaldaki küçük yerleşim birimlerinden (çoğunlukla köyden) kente göç edenlerin değişim ve dönüşüm süreçleridir; yani kentleşme süreçleridir. Kentleşme, Türkiye için çok önemli bir olgudur. Zira Türkiye, 1990'lara kadar, nüfusunun çok önemli kısmı kırsalda yaşayan bir ülkedir. Bu nüfusun çok büyük bir kısmı, 20-30 yıl gibi oldukça kısa sayılabilecek bir zaman diliminde kırsaldan kentlere göç etti. Bu durum kentleşme açısından özel bir önem ifade etmektedir. Burada kentli olma durumunun seyri ve oranı kırsaldan/köyden kente göç bağlamında ele alınıp incelenecektir. Araştırmanın örneklemini Sivas kent merkezi oluşturmaktadır. Veriler anket tekniği ile toplanmış ve SPSS programı ile analiz edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: kent, köy, kentleşme, göç, Sivas

A QUALITATIVE CHANGE OF HUMAN RELATIONS IN THE URBANIZATION PROCESS: SIVAS CITY CASE

Abstract

The rural and the urban do not prompt only a spatial or demographic distinction but also distinctions regarding the mindset and lifestyle. These differences are so significant that they become important concerns in the field of the humanities. Among such subject-matters is urbanization as a transformation process involving immigrants from villages to cities. Urbanization is an important concept for Turkey, where an important part of the population, living mostly in the rural background until the 1990s, started to immigrate to urban settlements in the recent 20 or 30 years. Among them, Sivas received a great

¹ Bu çalışma, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Bilimsel Araştırmalar ve Projeler Birimince İKT-124 No'lu proje ile desteklenmektedir.

² Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, oalacahan@cumhuriyet.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8715-5325

amount of immigration, and, focusing on this city center as the main sample in the present research, this study analyzes the progress and ratio of urbanization in terms of immigration from the rural to the city. The data was collected through a questionnaire and analyzed with the SPSS program.

Keywords: city, village, urbanization, migration, Sivas

Giriş

Kır/köy ve *kent* nitelermeleri yahut sınıflamaları, sadece coğrafi bir bölgenin veya demografik bir kütleinin ismi olarak değil, aynı zamanda zihniyetten yaşama tarzına kadar geniş bir yelpazede yer aşan; düşünsel, zihinsel ve yaşamsal özelliklerde ayrışmanın ifadesi olarak anlam kazanmaktadır. *Kır/köy* zihniyet ve yaşama tarzı olarak daha çok geleneksel olanı ifade etmesine karşılık, *Kent* ise modern zihniyet ve yaşama tarzını temsil etmektedir. Bir diğer ifadeyle *kır/köy cemaat yapısını, birincil ilişkileri, mekanik işbölümünü, tarım üretimini, kutsal olanı, homojen etnik yapıyı...* temsil ederken, *kent* ise *cemiyet yapısını, ikincil ilişkileri, organik işbölümünü, endüstriyel üretimi, seküler olanı, heterojen etnik yapıyı...* temsil etmektedir. Fakat burada şunu da belirtmek gerekiyor ki modern zihniyet ve yaşama tarzının yaygınlaşması ve yerleşik hale gelmesi ile *kent* ve *kentli* olmak arasında çift yönlü bir ilişki vardır. Bu ikili ilişkinin tarafları, birbirlerinin hem sebebi hem de sonucu olabilmektedirler.

Kent, modern zamanların temel değişkenlerinden birisidir. Bu sebeple *kent* ve *kentlilik* sayısız denecek kadar çok araştırmanın konusu olmuş ve olmaya devam etmektedir. Zira sosyal bilimciler açısından *kente özgü* davranışların neler olduğunu belirlemek, problemin göreceli olmasından dolayı pek kolay olmamaktadır. Buna rağmen ortak bir *kentli insan* özelliği çıkarabilmek mümkün görünmektedir. *Kente* göç eden insanlar zaman içinde ekonomik ve sosyal bakımlardan *kentlileşmektedir*.

Ekonomik bakımdan *kentlileşme*, kişinin geçimini tamamen *kente* veya *kente özgü* işlerle sağlıyor duruma gelmesiyle gerçekleşmektedir. Sosyal bakımdan *kentlileşme* ise, *kır* kökenli insanların türlü konularda *kentlere özgü* tavır ve davranış biçimlerini, sosyal ve tinsel değer yargılarını benimsemesi ile gerçekleşmektedir (Erkut, 1991, s. 53).

Marshall, *kentliliği* şu şekilde açıklamaktadır;

Kentlilik, *kent* topluluklarının tipik toplumsal yaşam kalıplarını anlatan bir terimdir. *Kentli* yaşam tarzı, oldukça uzmanlaşmış bir işbölümünü, toplumsal ilişkilerde araççılığın, gelişmesini, akrabalık ilişkilerinin zayıflamasını, gönüllü birliklerin çoğalmasını, normatif çoğulculuğu, sekülerleşmeyi, toplumsal çatışmaların artışı ve kitle iletişim araçlarının gün geçtikçe daha önemli bir rol oynamasını kapsamaktadır (Marshall, 1999, s. 400).

Burada kentli olma durumunun seyri ve oranı kırsaldan/köyden kente göç bağlamında ele alınıp incelenecektir. Araştırmanın örneklemini Sivas kent merkezi oluşturmaktadır.

Kent Nedir veya Neresidir?

Toplumsal bir varlık olması nedeniyle hemcinsleriyle bir arada yaşayan/yaşamak zorunda olan insan, tarihinin en erken dönemlerinden itibaren belirli yerleşim birimleri inşa etmiştir. Tarihçilerle, toplumbilimciler kentlerin oluşumunu uygarlığın doğuşu olarak değerlendirirler (Alacahan, 1994, s. 1). Bu yerleşim birimlerinin inşasında din, ekonomi, siyaset, hukuk ve savunma gibi faktörler belirleyici olmuştur. Sürekli niteliksel ve niceliksel değişim gösteren söz konusu yerleşim birimlerini belli bir tanımlamayla sınıflandırmak oldukça zordur. Ancak buna rağmen insanoglunun inşa ettiği yerleşim birimlerinin kavramsallaştırılmasında sıklıkla başvurulan *kır/köy* ve *kent* gibi önemli bir ölçekten bahsetmek mümkündür; hatta en sık başvurulan sınıflama budur. Fakat ne var ki *kır/köy* ve *kent*, anlamı açık ve anlaşılır gibi görünen diğer birçok sözcükte olduğu gibi, üzerinde herkesin anlam birliğine ulaştığı sözcükler değildir. Aynı bilim dalının mensupları arasında bile bu sözcüklerle ilgili oldukça farklı içeriklere sahip tanımlar yapılabilmektedir. Konuyla doğrudan ya da dolaylı ilgilenen farklı bilim dalları ve dolayısıyla bilim insanlarının görüşleri arasındaki ayrılıklar daha da belirgindir. Bu itibarla kent bilimciler, sosyologlar, coğrafyacılar, iktisatçılar, yönetim bilimciler ve yöneticiler *kır/köy* ve *kent* olgularını, farklı açılardan değerlendirerek ve farklı ölçütler kullanarak oldukça farklı içeriğe sahip tanımlarla ele almışlar ve bu durum değişmeksizin devam etmektedir (Özer, 2004, s. 2). Örneğin idari açıdan belirli sınırlar içinde kalmış yerleşik demografik birimler *kent* olarak tanımlanmıştır. Demografik açıdan *kent*, belli bir nüfus büyüklüğüne sahip yerleşkenin ismidir. Ekonomik açıdan düşünüldüğünde ise, tarımsal olmayan üretimin yapıldığı, hem tarımsal hem de tarımsal olmayan üretimin dağıtım ve denetiminin gerçekleştiği, çok az kimsenin tarımla uğraştığı birimi ifade etmektedir. Kent plancılarına göre ise, belediye sınırları içinde veya dışında büyüklüğü ne olursa olsun, köysel ve kırsal hayattan ayrılmış, kent ihtiyaçları için kullanılan ve kent planlamasına uygun bir birim oluşturacak biçimde birbirine bağlı, sosyo-ekonomik problemleri olan yerler kent olarak isimlendirilmektedir (Taneri, 1978, s. 19).

Burada amacımız veya önceliğimiz *kır/köy* ve *kent* hakkındaki tanım çeşitlerini tespit etmek değildir. Dolayısıyla konunun anlaşılmasına katkı sağlayacak birkaç tanımla örnek olarak hatırlamak yeterli olacaktır. Bu bakımdan ilk hatırlanacaklardan birisi kentbilimci Wirth'e aittir. Wirth'e göre kent, "toplumsal bakımdan ayrı cinsten bireylerden oluşmuş oldukça geniş, yoğun nüfuslu ve sürekli bir yerleşmedir" (Pahl, 1965, s. 95). Reiss ise bir yerleşme dizgesi olarak kenti, ayrı cinstenlik, ilişkilerde kişisel olmamak (anonimlik), toplumsal farklılaşmalara karşı

hoşgörü, dikey ve yatay hareketlilik, dernekler içinde örgütlenme, davranışların dolaylı denetimi gibi özelliklere dayanarak tanımlamıştır (Hatt ve Reiss, 1957, s. 43-49).

Kent Bilim Terimleri Sözlüğünde ise kent, şöyle tanımlanmıştır:

Sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barınma, gidiş geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinimlerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşlarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimidir (Keleş, 2017, s. 75).

Bookchin, kenti bir *eko-topluluk* olarak görmüş ve bu bağlamda kenti etik ve toplumsal nitelikteki bir eko-topluluk olarak tanımlamıştır. Bookchin'e göre kent, mekânsal olarak birbirine sıkı biçimde bağlı, büyük nüfuslu bir insan topluluğunun işgal ettiği bir alan, biyolojik yakınlığın toplumsal yakınlığa dönüştüğü bir sahne, etnik bir grubu seküler yurttaşlara, dar görüşlü bir kabileyi evrensel yurttaşlar kitlesine dönüştüren önemli bir faktördür (Bookchin, 1999, s. 9-10).

Görmez ise kentin temel özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

Kent, heterojen bir sosyal gruptur. Çeşitli etnik grupları, sosyal grupları, ayrı kültür ve inanç sistemlerinden insanları bir arada barındırır. Kent, nüfus olarak kalabalık ve nüfus yoğunluğu fazla bir yerleşmedir. Kentte ilişkiler, bireysel, soğuk ve özensizdir. Kentte sosyal kontrol zayıftır. Kentte formel iş organizasyonları kurulmuştur. Kentte toplumsal hareketlilik hâkimdir (Görmez, 1996, s. 10).

Kente yüklenen anlamlar, bulunulan coğrafyaya ve zaman dilimine bağlı olmak üzere farklılaşmaktadır. Bu nedenle kentin her çağda ve her koşulda geçerli olabilecek özelliklerini ifade etmek zordur. Konuyla ilgilenen pek çok araştırmacı kentin bir tanımını yapmak yerine, onu kır-kent karşıtlığı içinde ele almış ve bir yerleşim birimi olarak kentin kırsaldan/köyden farklarını ortaya koymaya çalışmışlardır. Birçok sosyoloğun tercihi de bu yöndedir. Konunun ilk örneklerinden birisi olarak Tönnies'in insan topluluklarını *cemaat* ve *cemiyet* başlıkları altında ele alan yaklaşımı ifade edilebilir. Durkheim ise *mekanik* ve *organik* dayanışma temeline dayanan toplum tipolojisi oluşturmuştur. Durkheim, küçük, başka toplumsal gruplardan ayrılmış, kendine yeten toplulukların mekanik dayanışma üzerinde kurulduğunu, bu topluluklarda bireyler arası iş bölümünün ve işlevsel uzmanlaşmanın yok denecek kadar az olduğunu ifade etmiştir. Durkheim, mekanik dayanışmanın esas olduğu toplulukları basit ve insanlığın gelişiminin ilk basamağı olarak kabul etmiştir. Organik dayanışma üzerine kurulmuş ve karmaşık yapıları olarak açıkladığı toplulukları ise insanlığın gelişiminin daha ileri bir aşaması olarak değerlendirmiştir. Durkheim'in *mekanik* dayanışma esasına dayanan topluluğunu Tönnies'in *cemaati*, *organik* dayanışma esasına dayanan topluluğunu ise yine Tönnies'in *cemiyetine* karşılık gelecek şekilde ifade etmek mümkündür. Topluluk içi ilişkinin niteliği açısından düşünülürse Tönnies ve

Durkheim'in toplum tipolojisinde birinci aşamada ele aldıklarının Cooley'in sınıflamasındaki karşılığı *birincil ilişkiler*, ikinci aşamada ele aldıklarının karşılığı ise *ikincil ilişkiler* olarak kategorize edilen ve bizim de burada sıklıkla atıfta bulunacağımız ilişkilerin şekillendiği sosyal birimlerdir. Bu sosyal birimler *birincil gruplar* ve *ikincil gruplar* olarak isimlendirilmektedir (Vatandaş, 2020b, s. 20-21).

Sosyal yapıları niteliklerine göre ayırtıran örnekleri daha da artırabiliriz; Robert Redffeld'in *folk* ve *kent* topluluğu ayrımı örneklerden bir diğeridir (Yörükkan, 1968, s. 12-13). *Folk topluluğu* kendi kendine yeterli ve diğer gruplardan soyutlanmış, ırk ve adetler bakımından homojen karakterli topluluktur. Bu topluluk basit bir teknolojiye, bölünmemiş-farklılaşmamış bir ekonomik yapıya sahiptir; ilişkiler yüz yüze ve çoğu zaman da akrabalık temeline dayanarak oluşup-gelişir; din toplumsal yaşamın hâkim rengidir. *Kent topluluğu* ise başka gruplar ile ilişkiler ve adetler bakımından heterojendir; bu topluluklarda akrabalık bağlarının yerini anonim ilişkiler almış, dinin toplumsal yaşamdaki etkisi büyük oranda kaybolmuştur. Kent topluluğu karmaşık bir teknoloji ve geniş ölçüde işbölümüne dayanan ekonomik yapıya sahip olup, değişmelere karşı fazla dirençli değildir. Loomis, Sorokin'den esinlendiği bir yaklaşımla aile niteliği baskın olan *familistic gemeinschaft* topluluk ve sözleşme özelliği baskın olan *contractual gesellschaft* topluluk ayrımlarını yapmıştır (Yörükkan, 1968, s. 7). Becker ise *kutsal* ve *laik* topluluk tipolojisi geliştirmiş ve tüm bunlar ve belirtmediğimiz daha birçokları hep benzer içeriklere ve açılımlara sahiptir (Tatlıdil, 1989, s. 6). Bütün bu toplum tipolojilerine ilişkin genel bir yargıya ulaşmak gerekirse, bu tipolojilerin ilk kısımlarının konumuz açısından karşılığını *kır/köy*, ikincilerin karşılığını ise *kent* oluşturmaktadır.

Sorokin ve Zimmerman köy ve *kent* toplulukları arasındaki farklılıkların sekiz başlık altında toplanabileceğini ifade etmişlerdir (Mann, 1970, s. 7) . Onlara göre, bu iki farklı yerleşim biçimi arasındaki farklar, toplulukta yer alan meslekler, topluluğun büyüklüğü, nüfus yoğunluğu, nüfusun heterojenliği ve homojenliği, toplumsal farklılaşma ve tabakalaşma, hareketlilik ve etkileşim faktörleri açısından incelenebilir. Boran'a göre kent ile köy arasındaki ayrımın temelini, nüfus oranları değil, işlev farklılıkları oluşturmaktadır. Boran'a göre köyün nüfusunu geçimi tarımsal üretime dayanan bireyler oluşturmasına karşılık, kentinkini ticaret ve endüstri gibi tarım dışı üretim ve ekonomi alanlarında uğraş verenler oluşturmaktadır (Boran, 1945, s. 12). Tütengil (1966), kentten ayrılan özellikleriyle köyün, *tarım temeli üzerinde* kurulduğunu, *cemaat hayatının, nispi bir kapalılığın, geleneksel dayanışma ve yaşama biçimlerinin* hâkim olduğunu belirterek, aynı zamanda kentin bazı özelliklerini de açıklamış olmaktadır. Keleş'e göre ise, bir yere *kent* denilebilmesi için o yerin tarımsal olmayan üretiminin görece bir ağırlık kazanması,

üretim araçlarının ve dolayısıyla nüfusun orada yoğunlaşması, türdeş olmama ve bütünleşme derecelerinin yükselmiş bulunması gerekmektedir (Keleş, 1983, s. 6).

Araştırmanın Teknik Özellikleri

Kenti belirli bir yaşama biçimi ve toplumsal ilişkiler ağı olarak ele alan yaygın yaklaşım içinde *kent* ve *kentliden* söz edildiğinde kastedilen şey, ne sadece nüfusun belli bir mekânda yoğunlaşması ne de sadece mekânsal yapıdır. Kent, bunların yanı sıra, daha çok belli bir kültürle yani *kente özgü kültürle* tanımlanır. Bir başka söyleyişle kentleşme ve kentlileşme hem mekânıyla ve hem de bireylerinin tutum ve tavırlarıyla kendine özgü bir yapılaşma tarzı, bir kültür değişimi ve/veya toplumsal uyum olarak kabul edilir. Bu çerçevede olmak üzere *kentleşme* özel bir mekânın inşası, *kentlileşme* ise ekonomik anlamda kente özgü bir iş, toplumsal anlamda ise kente özgü değerlerin benimsenmesi ve bunlara ek olarak kentin sunduğu fırsat ve imkânlardan yararlanma süreci olarak anlam kazanmaktadır. Bu araştırma ile özellikle son otuz yıl içinde kırsaldan büyük oranda göç alan Sivas kent merkezindeki bireylerin sosyal ilişkilerinde ve diğer bireylere ve kurumlara yönelik tutumlarında nereye evrildiklerinin tespiti amaçlanmaktadır. Sivas örneğinde olmak üzere yürütülen “*Güven Temelinde Sosyal Kaynaşma Olgusu*” başlıklı bilimsel araştırma projesi kapsamında evrenini Sivas kent merkezi ve bu yerleşim biriminde yaşayanlar oluşturmaktadır. Araştırma, konusunu *tanımlamak* amacındadır; sebep-sonuç ilişkisi bağlamında *nasıl* sorusuna cevap olacak tespitlerde bulunma çabasına sahiptir. Bu nedenle test edilecek hipotez(ler)i bulunmamaktadır. Araştırmanın” evrenini Sivas merkez ilçede ikamet eden ve yaşı 18’in üzerinde olan herkes oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubu, mahalle nüfusuna göre belirlenen kota ve tesadüfi örneklem tekniğine göre belirlenmiş olan 458 kişiden oluşmaktadır. Araştırmanın verileri Ağustos-Ekim 2019 tarihleri arasında toplanmıştır. Katılımcıların %55’i erkek, %45’i kadındır. Okur-yazar olmayandan, doktora düzeyinde olmak üzere her düzeyden öğrenim düzeyine sahip katılımcıya yer verilmiştir. Yine katılımcıların %56,3’ü evli, %43,7’si bekârdır. Araştırmada değişkenler arası ilişkinin olup-olmadığını tespit etmek için Chi-square (X^2), ilişkinin anlamlı olup olmadığını tespit etmek için Significant (P), ilişkinin gücünü tespit etmek ise Contingency (C) testi yapılmıştır.

İç Göç Olgusu ve Sivas

Kentleşme modern çağların bir olgusudur. Bu nedenle Osmanlı döneminde kentleşme olgusundan bahsedebilmek için kapitalist dünya ile ilişkilerin oluşmasını beklemek gerekecektir. Türkiye’deki kentleşme sürecinde dönüm noktasını 1950’li yıllar oluşturmaktadır. Bu durumu oluşturan faktör veya faktörlerin neler olduğu ise üzerinde özellikle durulması gereken konudur. Söz konusu faktör(ler)in neler olduğu sorusuna farklı cevapların verildiğini görüyoruz. Ruşen

Keleş'in cevabı bunlardan bir örnektir. Ruşen Keleş'e göre Türkiye'de kentleşmenin faktörleri üç grupta toplanabilir: 1. Tarımda kapitalizmin gelişimi. 2. 1940'lı yılların sonlarına doğru dış yardımlarla başlatılan karayolları çalışmaları, 3. ilk iki faktöre bağlı olarak köylü gelirlerindeki nominal artış (Keleş, 1983, s. 27). 1950'lerde başlayan ve kitlesel düzeyde gerçekleşen göçün yavaşlamaya başladığı 1970'lerin sonuna gelindiğinde, kentler gecekondulaşma sorunu ile baş etmenin mücadelesini vermeye başladılar. Sağlıksız kentleşme büyük bir probleme dönüşür. 1980'li yıllara gelindiğinde ise, o güne kadar uygulanmakta olan tarım politikalarındaki "neo-liberalleşme" doğrultusundaki değişim, kırsal kesimde çok önemli etkiler yaratır, Türkiye tarımında önemli bir yer tutan özellikle geçimlik işletme dokusunun ve topraksız köylülüğün kırsal alandan kopuşu için yeni bir zemin oluşturur. Bu bağlamda ülkede yaşanan göç olgusunun temel nedenlerinden birisi olan yaşam kalitesinin kırsal alandaki yetersizliği, özellikle 1980 sonrası tarım sektöründe yaşanan gelişmelere bağlı olarak, gelirin de - nüfus artışı, arazilerin bölünmesi gibi etkilerin dışında- önemli oranda düşmeye başlaması ile daha da açığa çıkmıştır (Günaydın, 2001, s. 9-36).

Nitekim Sivas ili de kırsaldan kente göç alan ve diğer illere göç veren bir kenttir. Özellikle 1980'li yıllarda artışı hızlanan kırsaldan kente göç, günümüzde de devam etmektedir. Bir yandan ilin kırsal nüfusu azalmakta, öte yandan kent merkezi göç aldığı gibi diğer kentlere de göç vererek sürekli nüfus kaybetmektedir. 1980'de ilin toplan nüfusu 750.144 ve merkez ilçe nüfusu köyler dâhil 273.215 (%36,4) kişidir. 2018 yılı nüfus sayımına göre Sivas ilinin toplam nüfusu 646.608 kişi olup bu nüfusun 470.589 (%58,39)'u köyler dâhil merkez ilçede, 176.019'u (%41,61) köyle dâhil diğer ilçe merkezlerinde ikamet etmektedir. (Sivas Valiliği, 2019, s. 42). TÜİK'in (2020) verilerine göre, Sivas ili 1980-1985 yılları arası toplam nüfusu 671.190 kişi, aldığı göç 31.331 kişi, verdiği göç 69.018 kişi ve net göç hızı % -54,6 olarak gerçekleşmiştir. 2018-2019 yıllarında ise toplam nüfus 638.956, aldığı göç 23.574 kişi, verdiği göç 36.430 kişi ve net göç hızı % -19,9 olarak gerçekleşmiştir.

1990 sonrası kırsaldan kente göçte son kırk yıldır tipik bir nitelik kazanan kitlesel göçün daha da yoğunlaştığı ama daha önemlisi göçü oluşturan nedenlerin değişime uğradığı bir dönemi temsil eder. Artık mevcut göç, zorunlu göç niteliğini kazanır. Göçün gerekçesi ve niteliğinde önemli bir değişim ortaya çıkar, ekonomik gerekçelerin yerini "güvenlik" alır. 1990'lı yıllar ülkede ekonomik problemlerin ve toplumsal gerginliklerin hâkim olduğu bir dönemi teşkil etmiştir. Bu problemlerin ve gerginliklerin temelinde ise Doğu ve Güneydoğu'da 80'li yılların başından itibaren yaşanan terör olayları vardır. Terör nedeniyle Cumhuriyet tarihinin

en büyük kitlesel göç hareketi yaşanmış ve bölgeden çok sayıda insan kentlere ve özellikle de batı bölgesindeki kentlere göç etmiştir. Göktürk'e göre;

[N]edenleri çeşitli boyutlarda tartışılmaya açık bu süreçte, tarımsal üretimden boşa çıkan nüfus değil, tarımsal üretimin farklı boyutlarında yer alırken mekânından koparılan bir nüfus iradesi dışında kent nüfusuna eklenmiştir. Ekonomik ve sosyal açıdan kente göçü planlamayan, böylesi bir göç için bir hazırlığı ve beklentisi olmayan, daha iyi yaşam koşulları arayışını bulunduğu kırsal mekânın dışına taşımayı düşünmeyen bu kesim, kentsel alanlara yığılmış, bu yığılanlar ise bireysel çözümsüzlüklerle karşı karşıya kalmıştır. Yaşanan bu göç kısa bir süre sonra ilk plandaki göç edenlerin bireysel çözümsüzlük konumunun çok daha ötesine geçmiş, önce göç edilen mekânda, mekânı paylaşanların (eski ve yeni) tamamı için ekonomik, sosyal, yönetsel ve kültürel açıdan hızla büyüyen kitlesel sorunlar ortaya çıkmaya başlamış, hemen ardından da göçe kalkılan mekânın ülke ekonomisine (ör. hayvancılıkla) sağladığı katkının artık yaratılamaması nedeni ile önemli bir açık doğmuştur (Göktürk, 2001, s. 282).

Kır-Kent Farklılaşması ve Toplumsal İlişkiler

Sosyolojik açıdan yapılmış tanımlamalara göre *kent*, görel olarak büyük, hareketli ve heterojen bireylerden oluşan sürekli bir yerleşme birimidir. Kentlerin görel büyüklüğü mesleklerde, kültürel yaşamda, kişisel yaşamda ve fikirlerde geniş toplumsal farklılaşmaya yol açar. Bu farklılaşma geleneksel bağları ve bunun bağlamında akrabalık ve komşuluk bağlarını zayıflatır; daha farklı nitelikte ilişkilerin gelişmesine imkân sağlar. Wirth, kent yaşamını getirdiği geleneksel ilişkilerden tamamen farklı ilişki türlerine dikkate çekerek kentlerde yaşayan insanların büyük bir çoğunluğunun bir arada ama birbirlerini tanımaksızın yaşadıklarını ve bunun geleneksel topluluklardakinden tamamen farklı olduğunu belirtmiştir. Bu durumun en tipik örneği; geleneksel yerleşim tipi olan ve genellikle tek katlı evlerden oluşan mahallelerde neredeyse bütün komşuların birbirlerini tanımalarına karşılık, tipik kent konutu olan apartmanlarda alt ve üst katlardaki komşuların birbirlerini tanımalarının ve komşuluk ilişkisine girmelerinin son derece zayıf bir ihtimal olmasıdır. Kentsel yaşamda sürekli bir hareket olduğu için insanlar arasında görel olarak zayıf bağlar oluşmaktadır. Çünkü kentteki hayatın ritmi kırsaldakinden çok fazladır (Giddens, 2008, s. 507). Konuyu detaylı bir şekilde incelemiş olan Giddens (2008) kentte yaşayan insanların büyük çoğunluğunun, geleneksel karakteri baskın özelliği olan kırsal hayatlarındakinin aksine geçici ve istikrarsız bağlarla birbirlerine bağlı olduklarını ifade ederken, kır-kent ayrımının önemli farklılıklarından birisine vurguda bulunmuştur. Bu Cooley'in isimlendirmesiyle *ikincil ilişkileri* işaretleyen, *birincil ilişkilerin* zayıfladığını ifade eden bir açıklamadır. Elbette ki kentte, kentin o yüksek binalarının arasındaki çalışma hayatı, değerleri, kültürü, aile bağları, sınıf ilişkileri ve kişisel bağlantılarıyla toplumsal

bir dünya vardır ve bu dünyadaki ilişkilerin niteliği kırsaldakine göre daha formel niteliktedir. Yine Cooley'in isimlendirmesiyle *ikincil ilişkilerin* egemen olduğu bir dünyadır bu.

Bu aşamada, Cooley'in gerçekleştirdiği kategoriye biraz detaylı ele almakta yarar var. Cooley, sosyal yapıları, bu yapılarda vücut bulan birliktelikleri ve ilişkileri nitelikleri açısından *birincil* ve *ikincil* olmak üzere iki ayrı başlık altında ele almış ve incelemiştir. Ona göre konu *ilişkilerin nitelikleri* açısından ele alınacak olursa, iki farklı ilişki biçiminden bahsedilebilmektedir: *Birincil ilişkiler*, *İkincil ilişkiler*. Konuyu derinlemesine ele alan sembolik etkileşimci görüşün önemli temsilcilerinden Cooley'e göre *birincil ilişkiler* yüz yüze, sürekli, az kişinin yer aldığı, işbirliği ve bağlılığın hâkim olduğu ve yakın düzeyde gerçekleşen ilişkilerdir. Bu ilişkilerin şekillendirdiği gruplar, insanın benliğinin oluşumunda en önemli belirleyici niteliğe sahip gruplardır. İnsan bu gruplarla özdeşleşerek *biz* duygusunu paylaşır. Farklılık ve rekabetler bu gruplarda ortak *biz* duygusu şemsiyesi altında sosyalleştirilir ve ortak bir ruh disiplini altına girer. Cooley birincil ilişkileri hem toplumsal hayatın gelişebilmesi, hem bireyin toplumsal hayata ayak uydurabilmesi için bir zorunluluk olarak görmüştür (Çevik, 1994, s. 85).

Cooley'e göre en önemli birincil gruplar aile ve komşuluk gruplarıdır. Komşuluk ya da mahallelilik birincil grubun ortak disiplin ruhu içinde denetim işlevini sürdürür. Bu bağlamda kırsalda egemen olan birincil ilişkiler, kentte sosyolojik açıdan toplumsal ilişkilere hâkim olan ikincil ilişkilere dönüşmekte, akrabalık ve komşuluk bağları çözülmekte, gelenekse toplumsal dayanışma ağları etkisini yitirmeye başlamaktadır (Wirth, 2002, s. 101). Bütün bunların yanında kentleşmeyle birlikte, geleneksel statü ölçütleri de eski anlamını kaybetmekte, meslek ve eğitim gibi yukarı hareketlilik kanalları ile sosyal hareketlilik artmakta, gönüllü birlik ve sosyal organizasyonlar ortaya çıkmaktadır (Çelik, 2002, s. 56).

Bu bağlamda araştırmanın bulguları önemlidir. Zira ilişkilerin niteliği, ilişkilere eşlik eden güven duygusu üzerinden Sivaslının ve dolayısıyla Sivas'ın sosyolojik açıdan kır-kent düzleminde konumlandığı yeri belirlemek mümkün olabilecektir. Araştırma kapsamında katılımcılara *güven* duygusunu eksene alan bir dizi soru yöneltilmiştir. Öznel bir duygu olan *güven* duygusunun olduğu yer ve muhatap üzerinden Sivaslının ilişkilerinin *cemaat* veya *cemiyet* bağlamında yahut *birincil*, *ikincil* nitelikte ilişki olup olmadığının tespiti amaçlanmıştır. Konu ile ilgili olarak araştırmada 7 ayrı soruya yer verilmiştir. Bunlar; *Borç İstemek durumunda kalsanız öncelikle kime müracaat edersiniz? Bir tanıdığınız sizden verebileceğiniz miktarda borç istese verir misiniz? Maddi bir sorunuz olduğunda bunun çözümü için öncelikle hangisine müracaat edersiniz? Birkaç günlüğüne şehir dışına çıkacak olsanız evinizin anahtarını kime emanet edersiniz? Birkaç günlüğüne şehir dışına çıkacak olsanız arabanızın anahtarını kime*

emanet edersiniz? Birkaç günlüğüne şehir dışına çıkacak olsanız çocuğunuzu kime emanet edersiniz? sorularıdır.

Bu sorular ilişkilerin niteliği üzerinden, mevcut egemen bireysel ilişkilerin cemaat/cemiyet veya Cooley'in isimlendirmesiyle Birincil/İkincil nitelikte ilişki olup olmadığını belirleme amaçındadır. Söz konusu sorulara verilen cevapların frekans dökümleri aşağıda Tablo 1-Tablo 8'lerde yer almaktadır.

Tablo 1

Borç para istemek durumunda kalsanız öncelikle kime müracaat edersiniz?

	N	%
Aile üyelerinden birine	255	55,7
Akrabalarım	45	9,8
Arkadaşlarıma	79	17,2
Komşularım	2	0,4
Bankalara	69	15,1
Diğer	8	1,7
TOPLAM	458	100,0

Tablo 2

Bir tanıdığınız sizden borç istese verir misiniz?

	N	%
Evet	302	65,9
Kararsızım	108	23,6
Hayır	48	10,5
TOPLAM	458	100,0

Tablo 3

Maddi bir sorununuz olduğunda bunun çözümü için öncelikle hangisine müracaat edersiniz?

	N	%
Aile bireyelerine	289	63,1
Akrabalarım	27	5,9
Arkadaşlarım	58	12,7
Komşularım	4	0,9
Banka/Finans kuruluşlarına	64	14,0
Sosyal yardım yapan kurum ve kuruluşlara	10	2,2
Diğer	6	1,3
TOPLAM	458	100,0

Tablo 4

Birkaç günlüğüne şehir dışına çıkacak olsanız evinizin anahtarını kime emanet edersiniz?

	N	%
Akrabama	188	41,0
Komşuma	72	15,7
Arkadaşıma	51	11,1
Hiçbirine	147	32,1
TOPLAM	458	100,0

İhtiyaç durumunda borç para istemek veya vermek, geleneksel güven duygusunun egemen olduğu toplumsal yapılarda (cemaat) ve bu yapılardaki egemen ilişki türünün (birincil) gerektirdiği bir ilişki/yardımlaşma davranışı olarak anlam kazanmaktadır. Çünkü bu yapıda bireylerin parasal ihtiyaçlarını karşılayacak kuruluşlar (banka, yardımlaşma sandığı vs.) bulunmamaktadır. Bulunsa bile ihtiyaçlar yakın akraba, komşu, arkadaş, dost ilişkileri kapsamında çözüme kavuşturulmaktadır. Üstelik yardımlaşma resmi bir ilişki niteliğine kavuşmamıştır. Konuya ilişkin araştırmada yer verilen *borç isteme* ile ilgili olanında (Tablo 1), %55,7'lik oranla borç istenecek kimsenin/tafaflın aile üyesi olması önemlidir. Buna *akraba*, *arkadaş*, *komşu* eklendiği zaman oran %83,2'lik bir düzeye erişmektedir.

Tablo 5

Birkaç günlüğüne şehir dışına çıkacak olsanız arabanızın anahtarını kime emanet edersiniz?

	N	%
Akrabama	181	39,5
Komşuma	42	9,2
Arkadaşıma	58	12,7
Hiçbirine	177	38,6
TOPLAM	458	100,0

Tablo 6

Birkaç günlüğüne şehir dışına çıkacak olsanız çocuğunuzu kime emanet edersiniz?

	N	%
Akrabama	202	44,1
Komşuma	19	4,1
Arkadaşıma	25	5,5
Hiçbirine	212	46,3
TOPLAM	458	100,0

Hiç kuşkusuz bu görece önemli bir oranı temsil etmektedir. İhtiyaç durumunda *bankaya* müracaat edeceğini ifade edenlerin oranı görece düşüktür: %15,1. *Borç isteme* ile ilgili bu bilgiler büyük oranda *borç verme* davranışı ile örtüşmektedir. Zira bireylerin *borç verme* (Tablo.2) eğilimleri oldukça yüksektir (%65,9). Fakat burada dikkat çeken şey, katılımcıların %23,6'sının *kararsızlık* içerisinde bulunmasıdır. Bu durum muhtemel borç isteyen tarafın niteliğinin soruda açıkça ifade edilmemiş olmasıdır. Zira soruda bor isteyen bir *tanıdık* biçiminde ifade edilmiştir, eğer *borç isteyen, aile, akraba, komşu* veya *arkadaş* olarak daha açık olarak ifade edilseydi *borç verme* davranışının daha yük çıkacağı açıktı. Hâlbuki *tanıdık* kesim, aile/akraba, komşu ve arkadaşları kapsayan ama bunların toplamını aşan bir kesimi temsil etmektedir.

Borç isteme ile ilgili olarak farklı demografik değişkenler dikkate alındığında, *yaş* faktörünün belirleyici ve dolayısıyla önemli bir değişken olduğu anlaşılmaktadır. *Borç isteme* ile *yaş* değişkenleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı ve görece güçlü sayılabilecek bir ilişki vardır (X^2 : 58,526; P: 0,000; C: 0,337). Buna göre yaş ilerledikçe *aile üyelerinden* borç isteme

oranı düşmekte, bankadan borç alma eğilimi yükselmektedir. 18-24 yaş grubuna mensup olanların *aile üyelerinde* borç isteme oranları %66,3 olmasına karşılık 55 ve üstü yaşa mensup olanların *aile üyelerinde* borç isteme oranları %48,1 düzeyine inmektedir. Fakat yaş faktörü diğer seçeneklerde düzensiz ve dağınık bir tutumun ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Örneğin *bankadan* borç alma eğiliminin de yaşa bağlı olarak yükselmesi zihinsel bir karmaşaya işaret ediyor gibidir. *Eğitim* ile *borç isteme* değişkenleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (P: 0,327). Aynı şekilde *hanenin aylık geliri* ile *borç isteme* (P: 0,450) arasında da istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Buna karşılık *ailenin maddi durumunu yeterli bulma*, *borç isteme* (X^2 : 41,969; P: 0,003; C: 0,290) ve *medeni durum* ile *borç isteme* (X^2 : 27,370; P: 0,000; C: 0,237) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmakta, fakat bu ilişki görece zayıftır.

Hiç kuşkusuz aile, akraba ve arkadaş çevreleri, *cemaat* yapılarında, *birincil düzey* ilişkilerin şekillenmesinde, bireyler arası irtibatların oluşmasında ve yoğunlaşmasında önemli faktörlerdir. Ancak kent ortamında *aile/akraba* ve komşuluk ilişkileri *arkadaş* ilişkilerine göre daha hızlı aşınıp zayıflamaktadır. Dolayısıyla eğer bir yerleşim birimindeki bireyler kentlileşiyorlarsa *aile/akraba* ve *komşuluk* bağlarını daha çok kaybetmekte, fakat bireysel bağlamda sürekliliğe sahip olan *arkadaşlık* ilişkilerini ötekilerine göre daha uzun süre korumaktadırlar. Bu açıdan araştırmanın bulguları incelendiğinde (Tablo 4-6) *Sivaslıların* büyük oranda *aile/akraba* ve *komşularına* güvenmeye devam ettikleri, *arkadaşlık* ilişkisinin başat nitelik kazanmadığı gözlenmektedir. Burada dikkat çeken husus *hiçbirine* cevabının görece yüksek olmasıdır. Bu durum *kentlileşme* potansiyelinin varlığına işaret etmesi açısından önemlidir.

Evin anahtarını, arabayı veya çocuğu *emanet etme* davranışının/güveninin yönünü ve düzeyini tespit etmek için gerçekleştirilen istatistiksel analizlere göre; *evin anahtarını emanet etme* ile *cinsiyet* (P: 0,730), *eğitim* (P: 0,270), *ailenin aylık geliri* (P: 0,221) ve *ailenin maddi durumunu yeterli bulma* (P: 0,193) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Buna karşılık *evin anahtarını emanet etme* ile *yaş* (X^2 : 52,790; P: 0,000; C: 0,321) ve *meslek* (X^2 : 33,388; P: 0,042; C: 0,219) değişkenleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Arabayı emanet etme ile diğer değişkenler arasındaki ilişki incelendiğinde; *Arabayı emanet etme* ile *cinsiyet* (P: 0,494), *meslek* (P: 0,140), *ailenin aylık geliri* (P: 0,328), *ailenin aylık gelirini yeterli bulma* (P: 0,252) değişkenleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Buna karşılık *arabayı emanet etme* ile *yaş* (X^2 : 51,586; P: 0,000; C: 0,318),

eğitim (X^2 : 25,947; P: 0,011; C: 0,232) ve *medeni hal* (X^2 : 28,545; P: 0,000; C: 0,242) değişkenleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Önemli bir faktör olarak *çocuğu emanet etme* ile diğer bazı değişkenler arasında istatistiksel açıdan bir ilişki bulunup-bulunmadığı incelendiğinde; *çocuğu emanet etme* ile *cinsiyet* (P: 0,447), *yaş* (P: 0,235), *meslek* (P: 0,293), *eğitim* (P: 0,303), *medeni hal* (P: 0,247), *ailenin aylık geliri* (P: 0,3127), *ailenin aylık gelirini tatmin edici bulma* (P: 0,757) değişkenleri istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. *Çocuğu emanet etme* ile demografik değişkenlerin arasında istatistiksel açıdan ilişki bulunmaması hali tam bir “karmaşa” durumuna işaret etmektedir. Ve bu durum oldukça dikkat çekicidir.

Kent Kültürü ve Birey

Birincil düzey ilişkilerin baskın olduğu kırsaldaki küçük bir yerleşim merkezinden (köy veya kasaba), *ikincil ilişkilerin* baskın olduğu kent merkezi niteliğindeki bir toplumsal yapıya geçiş, toplumsal hayatın her cephesinde büyük ölçüde değişiklikler meydana getirmektedir. Bu açıdan *kentleşme*, yalnızca kırdan kente yönelik bir nüfus akım süreci olarak kalmamakta, aynı zamanda kentte yaşayanların tabi oldukları yeni değerler, ortak davranış kalıpları ve tutumlar da yaratmaktadır (Türkdoğan, 1996, s. 112). Kentlerde iş bölümünün çok ilerlemiş olması, büyük nüfus yığılmaları ve çok yoğun insan ilişkileri, bürokratik bir yapılaşmayı yaygınlaştırmaktadır. Bu ortamda geleneksel toplumsallaşma ve toplumsal denetim yolları işlerliğini yitirmektedir. Böylece, *kentleşme*, herhangi bir yerleşmeyi yalnızca fizik ve ekonomik bir yapı haline getirmekle kalmayıp, ayrıca kendine özgü bir yaşama biçimi ve kent kültürü de yaratmaktadır. Sanayileşme ile birlikte, ekonomik gelişme ve teknolojik inkişaf ile yeni iş kollarının ortaya çıktığı, iş bölümünün çok daha karmaşıklaştığı, yeni sosyal grupların oluştuğu ve kentte yaşayan kitlelerin *kentleşme* ile oldukça heterojen bir yapı kazandığı görülmektedir. Kırsal nüfusun gelişmiş büyük kentlere göçü konut, giyim gibi dış görünüşler yanında, kişiler arası ilişkiler, davranış, tutum ve değer yargıları da değişmektedir. Bu durum *kentlileşme* olarak isimlendirilmektedir. Görmez’in (1997) ifade ettiği üzere *kentlileşme* ile birlikte bireylerin siyasal tutum ve davranışlarında, dayanışma ve yardımlaşma konusundaki benimsedikleri değerlerde, örgütlenme şekilleri ve tutumlarında, eğitim ve öğretim konusundaki tutum ve davranışlarında, bilgilenme biçimlerinde, dinî tutum ve davranışlarında, hak arama yöntemlerinde, kadın ve erkek ile ilgili düşünce tutum ve davranışlarında, toplumdaki farklılıkları açıklama biçimlerinde önemli değişiklikler meydana gelmektedir.

Kentlileşme bir süreç olarak algılanmalı ve kent kültürünün birey üzerinde, yaşam biçimi ve algısı, zevkleri, hobileri, eğlence tarzı ve anlayışı, yaptığı iş ve geliri, giyim tarzı, yemek

alışkanlığı, sanatsal, kültürel, siyasal ve örgütlü sivil toplum çalışmalarına zaman ayırması ve değerlendirmesi, boş zaman olgusunun farkında olması ve kendine boş zaman ayırması, daha sağlıklı bir çevrede ve konutlarda yaşaması, bir sosyal güvencesinin olması vb. şeklinde, gözle görülebilen değişiklikler yaratması olarak değerlendirilmelidir. Kırdan kente göç edenler açısından kentleşme kente göç öncesini ve kentteki yaşamdan oluşan iki ana süreci kapsamaktadır. Kırsal nüfusun kente göçmesi ile başlayan, kentin belirli bir kesiminde kararlılık kazanmasına kadar geçen süre *kentlileşme* olarak nitelendirilebilir (Erkan, 2002, s. 20). Weber'in aktardığına göre Wirth, *bir yaşam biçimi olarak kentleşme ve kentlileşmeye*, birbiriyle ilişkili üç perspektiften, ampirik açıdan bakılabileceğine inanmaktadır.

Birincisi, Bir nüfusun temeli olan bir fiziksel yapı olarak; ikincisi, bir yapıya ve kurumlar dizisine sahip bir toplumsal örgütlenme sistemi olarak; üçüncüsü, bir davranışlar, fikirler dizisi ve kişilikler kümesi olarak. Birinci yaklaşımda, kentsel nüfus, birçok faktörde seçme (selection) ve farklılaşma gösterir. Hayatın olgun devrinde daha fazla sayıda kişiler vardır. Toplumsal bir düzen olarak kentleşmenin özelliği, birincil ilişkilerin yerine ikincil ilişkilerin ikame edilmesidir. Bununla bağlantılı olarak, kentli insanın akrabalık bağlantıları zayıflar, mahallenin (komşuluğun) önemi azalır, toplumsal dayanışmanın geleneksel temelini zayıflaması, eğitimsel ve eğlence türü faaliyetlerin, uzmanlaşmış kurumlara transferi söz konusu olur. Bunun yanında bireysel aktör tek başına etkisiz olduğundan ve etkinlik yalnızca gruplarda başarılı olduğundan, gönüllü kuruluşların sayısında büyük bir artış söz konusudur. Son olarak, kentli ve kolektif davranış, artan kişisel çözülme, zihinsel hastalıklar, intihar, suçlar ve düzensizliğe paralel olarak yukarıda değinilen tüm özellikleri sergiler (Weber, 2003, s. 49-50).

Özen'e göre, "kentleşme hareketi, kentli davranış biçimlerinin kabullenilmesini ortaya çıkaran kentlileşme olgusunu beraberinde getirmektedir. Kentleşme, kentli diyebileceğimiz bir yaşama biçimini de oluşturmaktadır" (Özen, 1996, s. 12). Çoğu zaman kentleşme ve kentlileşme kavramları aynı değerlendirilmektedir. Hâlbuki kentleşme, bir ülkenin nüfusunun kentlerde yaşamaya gelen oranının artması, buna bağlı olarak kentlerin sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran nüfus birikimi olayını ifade ederken; kentlileşme, kırdan kente göçen nüfusun ekonomik ve sosyal bakımlardan kırsalın özelliklerinden arınarak kentin özelliklerini kazanması sonucu, geniş kentsel merkezlerde bulunan yaşam biçimini ifade etmektedir. Buna göre, kentleşmenin ekonomik ve demografik boyutu, kentlileşmenin daha ziyade sosyolojik boyutu yansıttığı belirtilebilir (Özen, 1996, s. 12). Sencer'in tespitleriyle, kentleşme, nüfusun kesin bir kararla bulunduğu yerden ayrılarak bir kent merkezinin belli bir kesimine son ve sürekli olarak yerleşmesi biçiminde gerçekleşen bir olay değildir. Tersine kentleşme, birbirinden anlamlı ayrımlar gösteren çeşitli aşamalardan oluşmuş

bir süreçtir. Tıpkı göçten önce olduğu gibi göçten sonra da, nüfusun kentte sürekli olarak yerleşene kadar geçirdiği bir aşama vardır. Kente göçle birlikte başlayan nüfus devriminin kentin belirli bir kesiminde kararlılık kazanmasına kadar süregelen bir aşama kentleşme olarak adlandırılabilir. Bu süreç içinde yeni kentliler, değişik evrelerden geçerek kentin sürekli yerlisi durumuna gelirler. Kentleşme her şeyden önce bir toplumsal değişme süreci, bir uyum ilişkisi olmakla birlikte, aynı zamanda bir fiziksel yerleşme sürecidir. Daha yerinde bir deyişle, kentleşmenin toplumsal içeriği en somut karşılığını yerleşme sürecinde bulmuştur. Kentleşme aşamasında beliren farklı yerleşme evreleri, aynı zamanda kentle bütünleşme sürecinde çeşitli gelişme aşamalarını simgelemektedir (Sencer, 1979, s. 292).

Kentleşmenin bir yaşam biçimi olduğuna dikkat çeken Wirth, kentlerin büyümesiyle birlikte, kente özgü yeni değerlerin ortaya çıktığını vurgulamıştır (Wirth, 2002, s. 81-82). Aile yapısındaki, meslekî yapıdaki, eğitim seviyesindeki değişimler kentleşme süreci ile birlikte nüfusun köyden farklılaşan yönlerini ortaya koymaktadır. Köydeki geleneksel aile tipinin yerini kentte çekirdek aileye bırakması, artan eğitim olanakları ile beraber genel eğitim düzeyinin yükselmesi, mesleki çeşitliliğinin artması, kentleşmenin demografik yönüne ilişkin değişimlerdir. Nüfusun büyüklüğü ve yoğunluğu dışında, kentleşmenin önemli bir boyutunu da kentsel nüfusun heterojenliği oluşturmaktadır (Savage, Warde, Ward, 2003, s. 108). Kentleşme ile birlikte toplumsal yapı açısından köyde var olan homojen yapı yerini din, etnik köken, sosyal tabaka açısından farklılaşmış heterojen bir toplum yapısına bırakmaktadır. Diğer yandan kentleşme sürecinde cemaat hayatından cemiyet hayatına geçiş yaşanmakta ve cemiyet hayatının gerektirdiği yeni sosyal ilişkiler ve örgütlenme biçimleri ortaya çıkmaktadır (Sezal, 1992, s. 22). Cemaat ve cemiyet hayatından bakarak değerlendirilebilecek olan kentleşme *dar mekânla* bir cemaat hayatından, *geniş mekânla* bir cemiyet hayatına geçiş ve bu ikinci yaşama şekline göre yeni *sosyal ilişkilere* ve bunun gerektirdiği *yeni örgütlenmelere giriş* olarak tasvir edilebilir (Sezal, 1992, s. 22). Erkan'a göre kentleşme, bir toplumsal değişme, uyum ve bütünleşme sürecidir. Kısaca, kente göç eden nüfusun yeni koşullara uygun ilişkiler biçimi geliştirerek kentin bir ögesi olma sürecidir. Bu süreç, kentin bürokratik yapısı, yerleşik kentli nüfus ve kentsel örgütler ile ilişki arttıkça hızlanmaktadır. Ayrıca bireyin eğitimi, yapmış olduğu iş, gelmiş olduğu yerle ilişkileri de kentleşme sürecini etkilemektedir. Göç ettiği yerle ilişkilerinin yoğun bir biçimde sürmesi, bu süreci olumsuz yönde etkilemektedir. Kentin yerleşik nüfusu ve örgütlü yaşam içinde yer almasının artması ile birlikte de kentleşme hızlanmaktadır. Kentleşme süreci hızlandıkça, bütünleşme de artmaktadır. Fakat özellikle büyük kentlerin sürekli göç alması nedeniyle kentte yaşayan insanlarda tam bir kentleşme, kent ve nüfusun

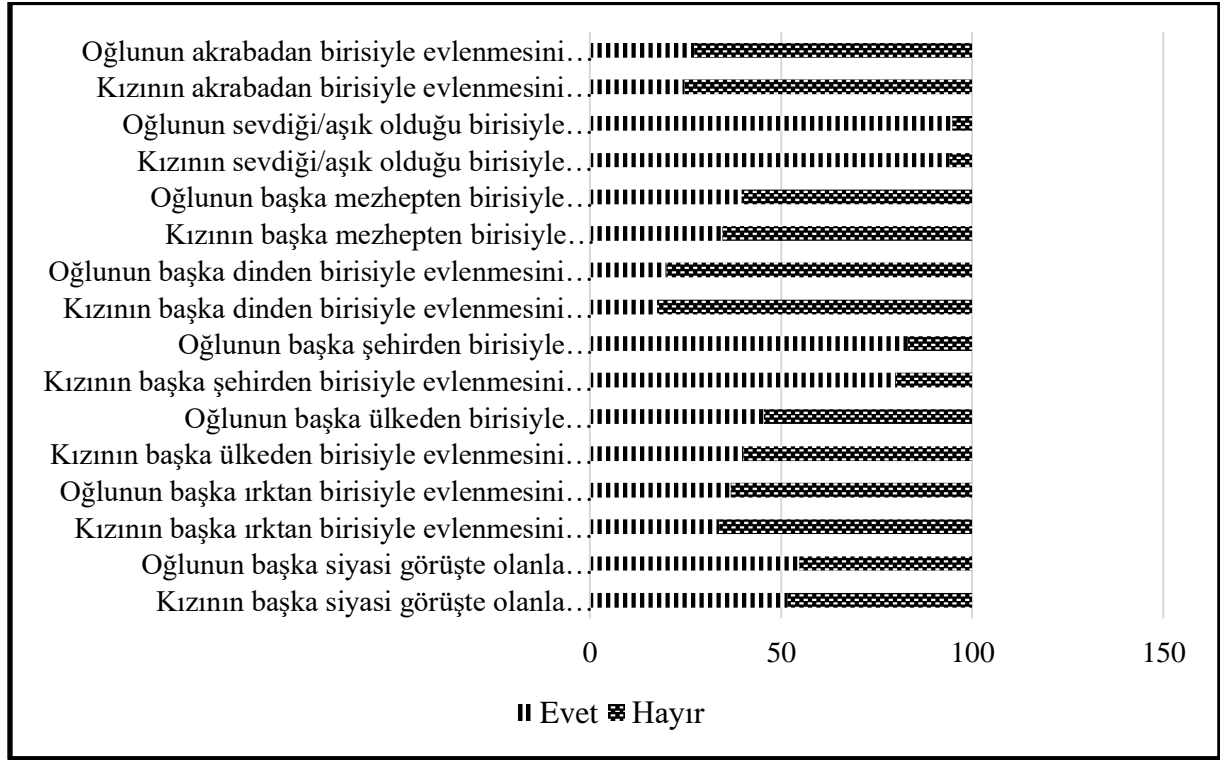
bütünleşmesi zorlaşmaktadır. Genellikle kente göç eden aileler de ikinci hatta üçüncü kuşakta kentlileşmenin olduğu söylenebilir (Erkan, 2002, s. 20-21).

İnsan toplumlarında toplumsal/kültürel sürekliliği sağlayan çeşitli faktörlerden en önemlisi *toplumsallaşma* sürecidir. Bu süreç ile bireyler toplumun standartlarını ve ortak değerlerini edinir, toplumun öngördüğü tarzda yaşamlarını düzenler hale gelirler. Bu süreç hem toplumsal/kültürel devamlılığı sağlarken, hem de toplumsal denetim mekanizmalarını teşvik eder (Vatandaş, 2020a, s. 815-816). Toplumsallaşma eskiden sadece toplumsal/kültürel değerlerin çocuklara aktarılması sürecini ifade ederken, bugün artık büyüklerin de toplumsallaşmasından bahsedilir olmuştur. Büyüklerin toplumsallaşmasının en yoğun açığa çıktığı durum ise kentlileşme sürecidir. Bir göçmenin kentte yaşadığı kentlileşme süreci, çocuğun sosyalleşmesi sürecinden çok farklı değildir, ancak tek farkla; göçmenler bu süreci önceden edindikleri toplumsal temeller üzerinde yaşamaktadırlar. Oysa çocuklarda böylesi bir temel yoktur.

Büyüklerin ve elbette ki göçmenlerin toplumsallaşması kent ortamına uyum sürecini ifade etmektedir. Birey kentlileşmekte, kentin gerektirdiği düşünsel, yaşamsal, ekonomik, kültürel... özelliklerle donanırken, kırsal bölgenin/köyün gerektirdiği düşünsel yapısından, toplumsal değerlerinden, yaşama biçiminden sıyrılmaktadır. Tüm bunlar ise birey ölçeğinde bir değişimi ifade etmektedir. Toplum ölçeğinde anlam ifade eden kentleşmenin birey ölçeğindeki karşılığı kentlileşmedir. Ancak teorik düzlemde beklenen bu değişim realitede her zaman gerçekleşmeyebilmekte, bireyler fiziksel kent ortamında kırsal yerleşim biçiminin gerektirdiği toplumsal özelliklere göre yaşamaya devam edebilmektedirler. Kentlileşme sürecinde bireyin siyasal tutum ve davranışlarında, dayanışma ve yardımlaşma konusunda benimsenen değerlerinde, toplumsal örgütlenme biçimlerinde ve bunlara ilişkin tutumlarında, uyulan/benimsenen değer yargılarında, eğitim ve öğretim konusundaki düşünce, tutum ve davranışlarında, bilgilenme biçimlerinde, dini tutum ve davranışlarında, hak arama yöntemlerinde, kadın ve erkeklerle ilgili düşünce, tutum ve davranışlarında, toplumsal farklılıkları açıklama biçimlerinde ve gerekçelerinde kente göre olması beklenirken, bireyler tüm bu özelliklerinde köye göre olmayı ısrarla devam ettirebilmektedirler. Bu ise suni, sağlıksız, demografik kentleşme olarak tanımlanan sorun olarak açığa çıkmakta, kentler büyük bir köye dönüşebilmektedir. Çünkü bir şekilde kent bireylerdeki kentsel değişimi yerine getiremez hale gelmekte, kentlileşmenin mekanizmaları çalışmaz olmakta veya çalışsa bile etkisiz kalmaktadır.

Tablo 7

Ebeveynlerin kızının/oğlunun evleneceği kişinin bazı durumlarına ilişkin tutum ve görüşleri

Araştırma kapsamında katılımcılara kızı veya oğlu üzerinden bazı kesimlerle akraba olmaya ilişkin tutum ve görüşlerinin ne olduğu sorulmuştur (Tablo 7). Söz konusu sorulardan yer alan özellikler arasında *akraba olmak, sevmek/âşık olmak durumu, farklı mezhep, din, şehir, ülke, ırk siyasi görüş* yer almaktadır. Söz konusu özelliklere bakıldığında en yüksek onayın kızın/oğlanın sevdiği/âşık olduğu kişi ile evlenmesine onayda olduğu gözlenmektedir. Geleneksel değerlerle çok fazla örtüşmeyen bu anlayışın destek bulması kent kültürünün veya kitle iletişim araçlarının değerlerde ve zihniyetlerde oluşturduğu etkiyi göstermesi açısından önemlidir. Bu durumla örtüşmesi açısından akrabadan birisi ile evlenmeye verilen desteğin düşüklüğü anlamlıdır. Bu iki durum birbiri ile örtüşmektedir. Önemli ve dikkat çekici olan din farklılığının önemli bir durum olarak algılanıyor olmasıdır. Dinin bu etkisi geleneksel kültürün bir gereği olarak anlam kazanmaktadır. Dolayısıyla bu özelliğin seküler kent kültürü veya kitle iletişim araçlarının etkisiyle değişmesi beklenirdi; ancak değişimi oranının yaklaşık %20 civarında kaldığı anlaşılmaktadır. Bu ise dinin hala evlilik konusunda oldukça güçlü bir belirleyici faktör olduğunu göstermekte, dolayısıyla kentin seküler kültürünün bu alandaki etkisinin sınırlı kaldığını göstermektedir. Din farklılığının evlilik durumunu onaylama veya onaylamamada etkisini farklı demografik değişkenler açısından incelendiğinde, özellikle yaş faktörünün önemli olduğu anlaşılmaktadır. Zira katılımcıların yaşları büyüdükçe *hayır* cevabının görece arttığı

gözlenmektedir. Katılımcıların öğretim durumları da önemli ve çok güçlü bir belirleyici faktör olduğu tespit edilmiştir. Katılımcının öğrenim düzeyinin artışına bağlı olarak din farklılığını evliliğe engel olarak görme anlayışının güç kaybettiği gözlenmektedir. İlginç ver son derece dikkat çekici bir bulgu olarak ifade etmek gerekirse katılımcıların yaşları ile çocuklarının evlilikleriyle ilgili sorularda ifade edilen değişkenler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuyor olmasıdır. Yaş ve öğrenim değişkenleri ile demografik değişkenler söz konusu tutumlar arasındaki istatistiksel ilişkinin yönü ve durumu şöyledir:

Tablo 8

“Yaş” açısından ebeveynlerin kızının/oğlunun evleneceği kişinin bazı durumlarına ilişkin tutum ve görüşleri

	X ²	P	C
Akrabalarınızla kızınızın evlenmesini ister misiniz?	18,778	0,002	0,198
Akrabalarınızla oğlunuzun evlenmesini ister misiniz?	13,726	0,017	0,171
Başka siyasi görüşte olanla kızınızın evlenmesini ister misiniz?	11,538	0,042	0,157
Başka siyasi görüşte olanla oğlunuzun evlenmesini ister misiniz?		0,154	
Başka ırktan olanla kızınızın evlenmesini ister misiniz?	18,385	0,003	0,196
Başka ırktan olanla oğlunuzun evlenmesini ister misiniz?	20,823	0,001	0,206
Başka ülkeden olanla kızınızın evlenmesini ister misiniz?	18,258	0,003	0,196
Başka ülkeden olanla oğlunuzun evlenmesini ister misiniz?	17,136	0,004	0,190
Başka şehirden olanla kızınızın evlenmesini ister misiniz?	18,786	0,002	0,198
Başka şehirden olanla oğlunuzun evlenmesini ister misiniz?	22,002	0,001	0,214
Başka dinden olanla kızınızın evlenmesini ister misiniz?		0,056	
Başka dinden olanla oğlunuzun evlenmesini ister misiniz?	14,514	0,013	0,175
Başka mezhepten olanla kızınızın evlenmesini ister misiniz?		0,186	
Başka mezhepten olanla oğlunuzun evlenmesini ister misiniz?	14,040	0,015	0,172
Sevdiği/âşık olduğu biriyle kızınızın evlenmesini ister misiniz?	11,600	0,041	0,157
Sevdiği/âşık olduğu biriyle oğlunuzun evlenmesini ister misiniz?	13,239	0,021	0,168

Tablo 9

“Öğrenim” açısından ebeveynlerin kızının/oğlunun evleneceği kişinin bazı durumlarına ilişkin tutum ve görüşleri

	X ²	P	C
Akrabalarınızla kızınızın evlenmesini ister misiniz?	15,552	0,004	0,181
Akrabalarınızla oğlunuzun evlenmesini ister misiniz?	13,238	0,010	0,168
Başka siyasi görüşte olanla kızınızın evlenmesini ister misiniz?		0,284	
Başka siyasi görüşte olanla oğlunuzun evlenmesini ister misiniz?		0,460	
Başka ırktan olanla kızınızın evlenmesini ister misiniz?		0,059	
Başka ırktan olanla oğlunuzun evlenmesini ister misiniz?		0,053	
Başka ülkeden olanla kızınızın evlenmesini ister misiniz?	15,392	0,004	0,180
Başka ülkeden olanla oğlunuzun evlenmesini ister misiniz?	18,005	0,001	0,194
Başka şehirden olanla kızınızın evlenmesini ister misiniz?		0,131	
Başka şehirden olanla oğlunuzun evlenmesini ister misiniz?	10,556	0,032	0,150
Başka dinden olanla kızınızın evlenmesini ister misiniz?		0,077	
Başka dinden olanla oğlunuzun evlenmesini ister misiniz?		0,156	
Başka mezhepten olanla kızınızın evlenmesini ister misiniz?	11,389	0,023	0,156
Başka mezhepten olanla oğlunuzun evlenmesini ister misiniz?	12,413	0,015	0,162
Sevdiği/âşık olduğu biriyle kızınızın evlenmesini ister misiniz?		0,902	
Sevdiği/âşık olduğu biriyle oğlunuzun evlenmesini ister misiniz?		0,977	

Geleneğin, özellikle de dinin bireysel ve toplumsal ilişkilerde gücünü koruması, araştırmamızın ilgili sorusunda konu edildiği üzere evliliklerde belirleyici olması, modern kent zihniyetinin, seküler tutumların ve yaşam tarzının henüz tüm boyutlarıyla egemen hale gelmediğini göstermesi açısından önemlidir. Evlilik kararında ön plana çıkan bu özellik başka bağlamlarda da incelenmiştir. Bu bakımdan katılımcılara farklı din (Tablo 10) veya mezhepten (Tablo 11) birisiyle komşu olmayı isteyip istemedikleri sorulmuştur. Hiç kuşkusuz karakteristik özelliklerinden birisi de heterojenliği olan kent kültüründe farklı olanlarla bir arada yaşama isteği önemli bir göstergedir. Buna karşılık cemaat yapılarında homojen karakter baskın olup, farklılığa tahammül zayıftır. Dolayısıyla din ve mezhep ile ilgili bu iki soruya verilen cevaplar bağlamında Sivas kent merkezinde yaşayanların kentleşme düzeylerine ilişkin bir ipucu yakalamak mümkün olabilir.

Tablo 10

Farklı dinden birisinin komşunuz olmasını ister misiniz?

	N	%
İsterim	108	23,6
Fark etmez	201	43,9
İstemem	149	32,5
TOPLAM	458	100,0

Tablo 11

Farklı mezhepten birisinin komşunuz olmasını ister misiniz?

	N	%
İsterim	128	27,9
Fark etmez	254	55,5
İstemem	76	16,6
TOPLAM	458	100,0

Alınan cevaplara göre Sivas kent merkezinde yaşayanlar din konusunda daha ayrıştırıcı bir zihniyete sahipler; farklı dinden bir komşularının olmasına göre daha yüksek oranda itiraz ediyorlar. Doğal olarak mezhep farklılığı din farklılığına göre daha önemsiz düzeyde bir olgu olarak anlam kazanıyor. Fakat buna rağmen genel bir değerlendirme yapıldığında gerek din gerekse mezhep konusunda kitlenin neredeyse yarısına yakını itiraz-kabul açısından belirgin bir tavra sahip değiller. Bu “kabul” noktasında bir yaklaşımın öncü tutumu olarak değerlendirilmektedir.

Farklı din ve mezhepten bir komşu isteyip/istememe tutumu farklı demografik özellikler açısından incelendiğinde, özellikle *yaş* ve *eğitim* faktörlerinin önemli düzeyde belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Farklı *dinden* (Tablo 12) ve *mezhepten* (Tablo 13) birisiyle komşu olma/olmama isteği *yaş* faktörü açısından incelendiğinde, beklentiye uygun olarak *yaş* ilerledikçe istememe, *yaş* küçüldükçe isteme düzeyinde dikkat çekici bir artış tespit edilmektedir. Bu da görece *yaş* küçük olanların tüm yaşamları içerisinde kentte geçirdikleri sürenin daha fazla olması ve/veya değişime daha açık olma özellikleri ile açıklanabilecek bir durumdur.

Tablo 12

Yaşa göre farklı dinden birisiyle komşu olma isteği

		Başka dinden olanların komşunuz olmasını ister misiniz?			
		İsterim	Fark etmez	İstemem	Toplam
Yaş	18-24	29 36,3%	32 40,0%	19 23,8%	80 100,0%
	25-31	20 23,3%	42 48,8%	24 27,9%	86 100,0%
	32-38	18 18,2%	54 54,5%	27 27,3%	99 100,0%
	39-45	20 22,5%	37 41,6%	32 36,0%	89 100,0%
	46-52	9 17,3%	18 34,6%	25 48,1%	52 100,0%
	53-++	12 23,1%	18 34,6%	22 42,3%	52 100,0%
	TOPLAM	108 23,6%	201 43,9%	149 32,5%	458 100,0%

$X^2_{(10)} = 22,071$ C:0,214 P: 0,015

Tablo 13

Yaşa göre farklı mezhepten birisiyle komşu olma isteği

		Başka dinden olanların komşunuz olmasını ister misiniz?			
		İsterim	Fark etmez	İstemem	Toplam
Yaş	18-24	28 35,0%	44 55,0%	8 10,0%	80 100,0%
	25-31	25 29,1%	48 55,8%	13 15,1%	86 100,0%
	32-38	21 21,2%	64 64,6%	14 14,1%	99 100,0%
	39-45	24 27,0%	47 52,8%	18 20,2%	89 100,0%
	46-52	12 23,1%	30 57,7%	10 19,2%	52 100,0%
	53-++	18 34,6%	21 40,4%	13 25,0%	52 100,0%
	TOPLAM			128 27,9%	254 55,5%

p>0,05

Farklı din ve mezhepten bir komşu isteyip/istememe tutumu katılımcıların eğitim düzeyleri açısından incelendiğinde, yaş faktöründe olduğu gibi, eğitim faktörünün de ilgili tutumun şekillenmesinde belirleyici olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 14

Eğitim düzeyine göre farklı dinden birisiyle komşu olma isteği

		Başka dinden olanların komşunuz olmasını ister misiniz?			
		İsterim	Fark etmez	İstemem	Toplam
Eğitim Düzeyi	Diplomasız	1 14,3%	2 28,6%	4 57,1%	7 100,0%
	İlköğretim	14 15,2%	29 31,5%	49 53,3%	92 100,0%
	Lise	48 24,4%	91 46,2%	58 29,4%	197 100,0%
	Lisans	42 29,8%	66 46,8%	33 23,4%	141 100,0%
	Lisansüstü	3 14,3%	13 61,9%	5 23,8%	21 100,0%
	TOPLAM	108 23,6%	201 43,9%	149 32,5%	458 100,0%

$X^2_{(8)}=29,890$ C:0,248 P: 0,000

Tablo 15

Eğitim düzeyine göre farklı mezhepten birisiyle komşu olma isteği

		Başka mezhepten olanların komşunuz olmasını ister misiniz?			
		İsterim	Fark etmez	İstemem	Toplam
Eğitim Düzeyi	Diplomasız	1 14,3%	5 71,4%	1 14,3%	7 100,0%
	İlköğretim	21 22,8%	41 44,6%	30 32,6%	92 100,0%
	Lise	61 31,0%	108 54,8%	28 14,2%	197 100,0%
	Lisans	42 29,8%	86 61,0%	13 9,2%	141 100,0%
	Lisansüstü	3 14,3%	14 66,7%	4 19,0%	21 100,0%
	TOPLAM	128 27,9%	254 55,5%	76 16,6%	458 100,0%

$X^2_{(8)}=26,716$ C:0,235 P: 0,001

Eğitim düzeyinin artışına bağlı olarak farklı dinden birisi ile komşu olma isteği ciddi bir azalma içerisindedir. Örneğin ilkokul düzeyinde eğitime sahip olanların %53,3'ü farklı dinden birisiyle komşu olmak istemediğini ifade ederken, bu oran lisansüstü düzeyinde %19 gibi görece düşük bir seviyeye inmektedir. Bu da kent kültürünün seküler, bireyci, rasyonel niteliği dikkate alındığında beklentilere işaret eden bir durum olarak anlam kazanmaktadır. Fakat mezhep ile ilgili soruda dindeki kadar görünür ayrışmanın olmaması dikkat çekici. Bu belki, mezhebin dine göre ikinci düzeyde yer almasının sonucu olabilir.

Tablo 16

Sizce, Kadınların öncelikli meşguliyeti ne olmalıdır?

	N	%
Bir iş yerinde çalışmak	24	5,2
Çalışmayıp, evi ve/veya çocuklarıyla ilgilenmek	135	29,5
Öğrenim görüp bir meslek sahibi olmak	299	65,3
TOPLAM	458	100,0

Kuşku yok ki toplumsal cinsiyet rolleri açısından kır/köy ortamında ve kent ortamında kadından beklentiler farklılaşmaktadır. Kadın kır/köy ortamında ev merkezli bir sorumluluk alanına sahipken; eviyle, çocuklarıyla, tarla ve bahçesiyle, hayvanlarıyla sınırlı bir yaşam alanının içinde roller üstlenmekte ve bunların gereğini yerine getirmekteyken, kent ortamında kadının toplumsal cinsiyet rolleri önemli oranda değişime uğramakta, erkeğinkilerle büyük oranda benzeşmektedir. Kent ortamında kadının eğitim,/öğretim faaliyetlerine katılması ve buna bağlı olarak daha formel iş kollarında çalışması istenmektedir. Bu bakımdan kadından beklenenler önemli olduğu için araştırma kapsamında katılımcılara kadının en önemli meşguliyet alanının (sorumluluğunun) ne olduğu sorulmuştur. Katılımcıların % 29,5'i "Çalışmayıp, evi ve/veya çocuklarıyla ilgilenmesi" cevabını verirken, %65,3'ü ise "Öğrenim görüp bir meslek sahibi olması" demiştir. Bu ayrışma önemlidir. Zira "çalışmayıp, evi ve/veya çocuklarıyla ilgilenmesi" cevabı kır/kent eksenli bir zihin dünyasının yansıması olarak anlam kazanırken, "öğrenim görüp bir meslek sahibi olması" cevabı ise kent kültürünün gereği bir durum olarak anlam kazanmaktadır. Kadının öncelikli meşguliyetinin ne olması ile ilgili soru katılımcıların cinsiyetleri açısından incelendiğinde; iki değişken arasında istatistiksel açıdan anlamlı ve güçlü sayılabilecek bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir (X^2 : 28,093; P: 0,000; C: 0,240). Kadın katılımcıların %76,7'si "kadın öğrenim görüp bir meslek sahibi olmalı" derken, bu görüş

erkeklerde %56'lık bir orana sahiptir. Dolayısıyla beklentiye uygun olarak kadın katılımcıların %17'si "kadın çalışmayıp, evi ve/veya çocuklarıyla ilgilenmesi gerekir" derken, bu görüş erkeklerde %39,7'lik bir orana erişmektedir. Bu ise genel anlamda düşünüldüğünde Sivas kent merkezinde yaşayanların kadının toplumsal cinsiyet rolleri konusunda önemli düzeyde kent kültürüne sahip olduklarını göstermektedir. Kadın katılımcılar erkek katılımcılara göre kadının toplumsal cinsiyeti konusunda daha fazla kent kültürünü temsil ettikleri de araştırmanın önemli bulgularından birisi olarak anlam kazanmaktadır.

Kadının toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili beklentiler "yaş" değişkeni açısından incelendiğinde önemli ve Sivas kent merkezinde yaşayanların kent kültürünü belirli oranda da olsa içselleştirdikleri ile ilgili sonuçlar tespit edilmiştir (X^2 : 25,215; P: 0,005; C: 0,228). Katılımcıların yaşları büyüdükçe kadından beklenen toplumsal cinsiyet rollerinin kentli karakterinde azalma yaşanmaktadır. Örneğin 18-24 yaşındaki katılımcıların %80'i "kadın öğrenim görüp bir meslek sahibi olmalı" derken, 53 ve üzeri yaşa mensup katılımcıların %53,8'i aynı görüştedir. Eğitim değişkeninin de kentlilik bilincinin oluşumunda önemli bir faktör olduğuyla ilgili bir bulgu olarak ifade etmek gerekirse; katılımcıların eğitim düzeyleri ile kadının temel meşguliyetinin niteliği görüşleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır (X^2 : 23,192; P: 0,003; C: 0,220). Katılımcıların eğitim düzeyleri yükseldikçe, kadının toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili beklentilerde kentli oluşa uygun beklenti yükseliş kaydetmektedir. Örneğin ilköğretim düzeyinde eğitime sahip katılımcıların %48,9'u "kadın öğrenim görüp bir meslek sahibi olmalı" derken, lisans eğitimine sahip katılımcıların %77,3'ü aynı görüşü dile getirmiştir.

Sonuç

Bireyin yaşadığı toplumsal çevrenin niteliği, bireyin zihin dünyasının ve yaşam tarzının şekillenmesinde belirleyici önemli faktörlerden birisidir. Bir parçası olarak mensubu olunan toplumsal birimin nicel nitelikleri, zihniyet ve yaşam tarzı seçeneklerinde belirleyici bir işlev görmektedir. Bu açıdan kır/köy gibi küçük bir yerleşim birimine mensup olmakla, kent gibi sayısal olarak büyük nüfus barındıran yerleşim biriminde yaşıyor olmak, nitelikleri açısından bireyleri oldukça farklı yönlerden etkilemekte ve görünüşte tamamen bireysel gibi görünen tutum ve davranışlar, yaşam tarzları üzerinde oldukça baskın nitelikte belirleyici rol oynamaktadır. Bu bağlamda kır/köy ile kentin farklılıkları, bireysel ve toplumsal işleyişi, kültürü, karakteristik özellikleri sosyoloji, iktisat, siyaset, antropoloji gibi toplumsal bilimler ve psikoloji, sosyal psikoloji gibi bireyi dikkate alan bilimler açısından ilgi ile incelenen ve takip eden konular olmuştur. Gerçekleştirilen çokça araştırma sonucunda kır/köyün özellikleri ile ilgili olarak

“cemaat”, “birincil grup/ilişki”, “mekanik işbölümü” kavramlaştırmaları, kentin özellikleri ile ilgili olarak da “cemiyet”, “ikincil grup/ilişki”, “organik işbölümü” kavramlaştırmaları yapılmıştır. Kır/köydeki ilişkilerin din/gelenek bağlamında oluşmasına, “biz” duygusunun egemenliğinde şekillenmesine karşılık, kentteki ilişkilerin rasyonel, seküler, bireyci ilke ve anlayışların etkisini taşıdığı ifade edilmiştir.

Kır/köy ile kent arasındaki niteliksel farklılık, göç olgusu bağlamında incelendiğinde; kırdan/köyden kentte göç eden bireylerin tüm yaşam boyu devam eden toplumsallaşmalarının bir başka tarzı oluşmaktadır. Bireyler kır/köy kültüründen kent kültürüne geçişin gerektirdiği ve literatürde “kentleşme” olarak isimlendirilen yeni bir toplumsallaşma sürecine dâhil olmaktadır. Fakat gerek kente göç eden kişilerin bireysel özellikler gerekse göç edilen ve “kent olarak nitelenen yerleşim biriminin kendine özgü nitelikleri bireylerin kent kültürünü içselleştirme (kentleşme) süreçlerinin de içselleştirme oranlarının da farklılaşmasına yol açabilmektedir. Çünkü birey sürecin tamamen pasif bir nesnesi olmadığı gibi, kentin karakteristik özellikleri de aynı düzeyde belirleyici olmayabilmektedir. Bu ise hem bireylerin kentleşmelerini hem de kent kültürünün yapısal özelliklerini etkilemektedir.

Bu araştırma kırsaldan sürekli göç alan Sivas kent merkezinde yürütülmüş ve burada yaşayan bireylerin kentleşme düzeylerini, bir diğer ifadeyle kent kültürünü içselleştirme düzeylerini ölçmeyi amaçlamıştır. Gerçekleştirilen araştırmanın bulgularına göre Sivas kent merkezinde yaşayan bireylerin kırsalın/köyün kültüründen tamamen kopmadıkları yani dolayısıyla kent kültürünü tamamıyla içselleştirmedikleri anlaşılmıştır. Din hala önemli bir faktördür. Ebeveynler, çocuklarının evliliklerinde veya komşuların niteliklerinde din belirleyici faktör olarak işlev görmektedir. Buna karşılık kent kültürü sekülerdir ve toplumsal ilişkilerde dinin etkisinin olmaması beklenir. Yine güven ekseninde komşularla, arkadaşlarla ve akrabalarla ilişkiler dikkate alındığında da, yakın arkadaş ve akraba ilişkilerinin belirgin oranda güç kaybına uğramış olsa bile varlığını sürdürüyor olması önemli bir tespittir. Bu da beklentilere uygundur. Zira kent kültürünü benimseme şeklinde gerçekleşen bu tür toplumsallaşma süreci hem bireyler hem de kent açısından bir anda olup-biten bir değişim sürecini ifade etmemektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri dikkate alındığında Sivas kent merkezinde yaşayanların bu konuda oldukça önemli düzeyde kent kültürüne sahip hale geldikleri ve kadının toplumsal cinsiyet rolleri açısından daha modern bir konumda yer almasını bekledikleri tespit edilmiştir.

Kaynakça

- Alacahan, O. (1994). *Sivas'ta kentleşme sürecinde sanayileşme olgusu*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Bookchin, M. (1999). *Kentsiz kentleşme*. (B. Özyalçın, Çev.). İstanbul: Ayrıntı yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1987)
- Boran, B. (1945). *Toplumsal yapı araştırmaları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Felsefe Enstitüsü.
- Çelik, C. (2002). *Şehirleşme ve din*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Çevik, D. (1994). *Sembolik etkileşim*. Ankara: Belvak Yayınları
- Erkan, R. (2002). *Kentleşme ve sosyal değişim*. Ankara: Bilimadamı Yayınları.
- Erkut, G. (1991). Kentleşme sürecinin sosyolojik boyutu. G. Erkut (Ed.), *Kentleşme ve kentleşme politikaları* içinde (s. 37-69). İstanbul: Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji* (C. Güzel, Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1982).
- Göktürk, A. (2001). Diyarbakır ve Mersin'e zorunlu göç. *Toplum ve Hekim Dergisi*. Türk Tabipler Birliği, 16(4), 40-52.
- Görmez, K. (1996). *Şehir ve insan*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Görmez, K. (1997). *Kent ve siyaset*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Günaydın, G. (2001). *Türkiye kırsal yerleşme düzenine yönelik planlama yaklaşımları*. Ankara: Türk Mühendis ve Mimar Odalar Birliği Ziraat Mühendisleri Odası Tarım Politikaları yayın dizisi.
- Hatt, P. K. ve Reiss A. J. (1957). *The revised reader in urban sociology*. New York: Free Press of Glencoe Inc.
- Keleş, R. (1983). *100 soruda Türkiye'de şehirleşme, konut ve gecekondu*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Keleş, R. (2017). *Kentbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Mann, P. H. (1970). *An approach to urban sociology*. London: Roudledge and Kegan.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü* (O. Akınhay, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları (Orijinal çalışma tarihi 1994).

- Özen, S. (1996). *Kentleşme sürecinde ailede kuşaklararası ilişkiler*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Özer, İ. (2004). *Kentleşme kentleşme ve kentsel değişim*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Pahl, R.E. (1965). *Reading in urban sociology*. London: Pergamon Press.
- Savage, M., Warde, A. ve Ward, K. (2003). *Urban sociology capitalism and modernity*. Hampshire: Palgrave Macmillan
- Sencer, Y. (1979). *Türkiye'de kentleşme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sezal, İ. (1992). *Şehirleşme*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- Sivas Valiliği. (2019). 2018 Sivas çalıştayı sonuç raporu. Sivas Valiliği Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü.
- Taneri, E. (1978). *Şehircilik konuları*. İstanbul: İstanbul Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi Mimarlık Bölümü Yayınları.
- Tatlıdil, E. (1989). *Kentleşme ve gecekondular*. İzmir: Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Türkdoğan, O. (1996). *Değişim, kültür ve sosyal çözümme*. İstanbul: Birleşik Yayıncılık.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2020). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Göç İstatistikleri, 1980-2019 İllerin aldığı, verdiği göç, net göç ve net göç hızı*. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>
- Tütengil, C. O. (1966). *Az gelişmiş ülkenin toplumsal yapısı*. İstanbul: İstanbul matbaası.
- Vatandaş, S. (2020a). Sosyalleşme ve sosyalleşmenin sosyal medya mecralarındaki anlamsal ve işlevsel değişimi, *Erciyes İletişim Dergisi*, 7(2), 813-832.
- Vatandaş, S. (2020b). Sanal cemaat (Tarihsel ve sosyolojik gerçekten, dijital çağın sanallığına: Cemaatin sanallaşması). *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(2), 19-46.
- Weber, M. (2003). *Şehir: modern kentin oluşumu* (M. Ceylan, Çev.). İstanbul: Bakış Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1921).
- Wirth, L. (2002). Bir yaşam biçimi olarak kentleşme. A. Alkan ve B. Duru (Ed), *20. yüzyıl kenti içinde* (s. 70-106). Ankara: İmge Kitabevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1938).
- Yörükkan, A. (1968). *Şehir sosyolojisinin teorik temelleri-temel kavramlar-teoriler problemler*. Ankara: İmar ve İskân Bakanlığı.

Alacahan, O. (2021). Kentleşme sürecinde insan ilişkilerinin niteliksel değişimi (Sivas kent örneği).
Humanitas, 9(17), 1-29

Yörükan, T. (1968). *Gecekondu ve gecekondu bölgelerinin sosyo-kültürel özellikleri*. Ankara:
İmar ve İskân Bakanlığı.